

Pastúškin:

Prisluskovanje.

Ne vem, ali se godi tudi drugim tako: meni se življenje razodeva zagrinjaloma. Greš mirno svojo pot — rask: ena beseda, en pogled odgrne zaveso do nepoznanih prostranstev. Zgodaj že so se mi tako razmikali zastori pred strmečimi očmi. Moja deseta pomlad nosi črn pečat. Neizmerna, nepopisna boleost, kakor je nisem do tedaj še nikoli občutil, mi je v svetli mesečni noči presunila srce.

Teško, enakomerno hropenje se je trgalo od ležišč in me spominjalo hreščče zasoplosti počenega meha v Toniševi kovačnici. Vstal sem, kakor že nekaj večerov po vrsti, počasi, počasi obrnil ključ in zabredel v morje mesečine, ki je zalivalo ravnino pred menoj. Podnevi so po njej topotala kopita, pisane oprave so žarele v solncu, dolge sablje so kakor bliski slepile moje oči. Zdaj so se bilke, pomendrane in pohojene, mukoma pobirale s tal in se nastavljale hladilni rosi v kopel in krepčilo. Krenil sem čez gomilo obešencev iz štirinšestdesetega leta — nalašč, da bi v bosih stopalih začutil zopet enkrat ono skrivnostno gomazenje in v srcu zonasto pričakovanje: zdajzdaj predere koščena roka zeleno rušo in me povleče v kraljestvo groze. Onkraj gomile sem vzel iz nedra svetlo okovane orgljice in mesil v mesečino, kar sem vedel o turškem griču, o solnčecu na planincah, o regimentu, ki po cesti gre. Na drugem koncu ravnine, kjer so strmeli v nebo starodavni, velikanski orehi, je pred ciganskim šatorom dogoreval ogenj. Moja šestnajstletna znanka iz Slavonije se je za šatorom kakor prejšnje večere igrala z rejenim, svetločrnim psom.

„Daj mi cigareto,“ je zaprosila, ko sem obstal tik pred njo.

Ponudil sem ji koruznih las in pipo iz divjega kostanja:

„Drugo leto, v latinskih šolah, bom kadil cigarete.“

„Kje bom že jaz drugo leto!“ je zarezgetala in vrgla glavo vznak, da so ji težke temne kite, prepletene s srebrnim denarjem, zazvonkljale po plečih. Zleknila se je na trebuh po žakljevinasti slamnici in si podprla z rokami zagoreli obraz. Počeni sem poleg nje in prosil, da bi se smel igrati z njenimi kitami.

„Nič drugega?“ se je začudila in zasuknila glavo parkrat s tako naglico na desno in na levo, da so mi srebrniki vihrajočih las zacingljali okoli nosa. Vlovil sem jo za kite in ji s prsti česal razmršene kodre na čelu. Zdajci mi je potegnila klobuk z glave, ga

dala psu v gobec in zarila svoje prste v moje lase. Ščene je začelo z vso resnobo preizkušavati trpežnost sive klobučevine ob svojih mladih, špičastih zobeh. Razmišljal sem, ali naj se prepustim sladkemu mikastenju njenih prstov, ali naj priskočim svoji vehi na pomoč. Po kratkem omahovanju je zmagala ljubezen do vehe.

„Jaz ti dovolim, da napraviš z mano vse, kar hočeš,“ me je dražilo smejanje na slamnici, ko sem iskal po travi izgubljeno vrvico klobuka. Ona dovoli . . . Vse! V meni se je zganilo spoznanje, da bi se dalo s takim blagom, kakor se mi tukaj ponuja, marsikaj napraviti — kaj, se nikakor nisem mogel domisliti. O, če bi imel tudi jaz šestnajst let kakor ona . . . Čutil sem porogljivost v njeni ponudbi in toliko, da nisem kriknil: „Kaj se paseš, hudič, na moji zadregi; razodeni, če veš, kako in kaj naj ukrenem.“

„S tabo ni nič — si tako hudobna,“ sem se zaničljivo obrnil od nje in zablodil v mesečino.

„Jutri bom dobra,“ je rezgetalo za mano.

Doma sem se pritipal po prstih do svojega ležišča in zlezal pod odejo z vsem bogastvom, nabranim v jasni pomladni noči — tat, ki se boji, da mu nagrabljeni zakladi ropotoma popadajo po tleh in privabijo lastnika. Čudil sem se težkemu hropenju okoli sebe. Kako se more človek, bodi še tako izmučen, spričo take noči zavaliti v postelj in takoj zasmrčati? Budne sanje so se mi zdele stokrat bolj imenitne nego sanje v spanju. V spanju nisi sam svoj gospod, ne moreš sanjati, kar bi hotel, nepoznane sile te imajo v krempljih in ti navržejo, kar se jim zljubi: svetlih gradov ali okostnjakov, rumenih zlatov ali kozjih bobkov; ti pa tiho bodi, bratec, in sanjaj. Jaz da bi hodil na tako poniževalno tlako? O, mi smo mi — sanjamo, kadar sami hočemo in kar sami hočemo: o gostih črnih laseh z vpletenimi srebrniki, o zagorelih licih in peklenskih očeh, o poleganju pod orehi kraj šatorov, o mesečini, ki curlja orehom skozi veje, sili v goste črne lase, sije v peklenske oči, seda na dolge trepalnice, jih počasi, narahlo pripogiba, zapira, zapre . . .

Glasno ihtenje je skozi steno zasekalo v moje sanje in jih razpršilo. Uho je prisluhnilo in se približalo zidu. Iz ihtenja se je trgal materin glas:

„Ti vzameš drugo . . . te poznam: že radi otrok. — Zdravnik tolaži mene kakor druge . . . tudi Kalanovo Marijo je tolažil — do zadnjega: danes trohni pod gomilo. Ne govori, jaz se poznam . . . čutim jasno . . . kakor še nikoli: eno leto . . . morebiti dve . . . in ti boš vdovec, moji otroki sirote. — Da bi že bili odrasli . . . bi nič

ne rekla — a tako . . . boš prisiljen . . . Moj Bog, moj Bog — če pomislim: mene odnesejo . . . Še preden se grob zaraste — tukaj, kjer zdaj ležim, bo ležala druga . . . in ti jo boš objemal, kakor objemaš zdaj mene . . . še bolj tesno . . . bolj vroče . . . Ah, jaz sem tako žalostna, tako žalostna . . . da bi umrla . . .“

Uho se mi je priželo k mrzli steni, sapa mi je zastala, moje oko je videlo skozi steno kakor skozi steklo: mati je zarila obraz v očetovo ramo, njene svetle solze polzijo po njegovem vratu, padajo na blazino, ginejo v njej. Oče prigovarja:

„Zakaj misliš zmerom na smrt? Zdravnik pravi, da se obrača na boljše — in tudi meni se tako dozdeva. Tvoje lice kaže čisto naravno barvo. Ne vznemirjaj se brez potrebe. Zakaj si vse to izmišljaš? Zakaj te črne misli? Živi mirno dan do dneva, pusti vse skrbi iz glave! Jaz ti vse prinesem, vse opravi . . .“

„Ti vzameš drugo . . . Ti vzameš drugo . . .“

„Glej, ljuba moja, zakaj me zmerom mučiš s tem? Zakaj zmerom...“

„Ah, mučim . . . Sama sebe najbolj mučim . . . Jaz nisem kriva . . . Pomisli: od ljudske šole naprej, kaj bi rekla, visim na tebi . . . Kreg, nasprotje, zasmehovanje, vse sem prestala, vse prenesla . . . In tista tri leta, moj Bog — Štajersko, Ogrsko. Češko . . . Če prebiram najina pisma . . . prej bo Soča iz morja tekla v gore — si pisal . . . in jaz noč in dan v strahu in trepetu . . . Moja ljubezen je vse premagala . . . Ah, in zdaj, zdaj naj te pustim . . . In tudi to, se mi zdi, bi ne bilo tako težko . . . če bi vedela, da prideš za mano — moj, samo moj . . . Ne, ne, ta misel me umori — ti vzameš drugo . . .“

„Ne, jaz ne vzamem druge. Potolaži se vendar — to ti škoduje. Kakor sem prisegel: do groba in onostran groba, zmerom in povsod si moja in jaz sem tvoj, samo tvoj.“

„Ah, ti vzameš drugo . . . Ti vzameš drugo . . .“

Besede so tonile v ihtenju. Prevzelo me je, da bi planil izpod odeje, se zagnal v hladno steno, jo predrl in skočil k materi. Očeta bi pahnil stran, oklenil bi se je okoli vratu — o, meni ne bi jokala ob ramenu, jaz bi našel vse drugačne besede, jaz bi jo znal vse drugače potolažiti:

„Ne, mati, ti ne umrješ, ti nisi bolna — ne smeš umreti, ne smeš biti bolna. In oče ne vzame nikoli druge, nikoli, ker te ima rad, kakor mene, bolj nego mene — vsi te imamo radi . . . reci, da nisi bolna, da ne umrješ, nasmehni se — drugače jaz ne morem živeti. Odpusti očetu, on ne najde zmerom pripravnih besed, on je truden, mora skrbeti za nas vse, težke in trde so njegove roke,

besede mu lezejo počasi iz grla . . . Poslušaj mene — v oči ti pogledam in vem takoj, kako je treba govoriti. Ne umri, ne joči, ti moje solnce, moje vse . . .“

Bela stena je štrlela nepremično pod strop. Zavil sem glavo v odejo, da bi ničesar ne videl, ničesar ne slišal. Zagrizel sem se v blazino, da bi vdušil boleost, ki je v divjem vzkliku iskala izhoda in besnela v meni, kakor da me zdajzdaj raznese. Šele pozno po polnoči sem se drznil prisloniti zopet uho k steni — slišal nisem ničesar. Po lastila se me je grozna zapuščenost, po telesu sem začutil brezmejno utrujenost in pomislil sem, kako lepo bi bilo, če bi pri tej priči umrl.

Ko je mati drugi dan sedela v vrtu pod razcveto breskvijo in gledala z otožnimi očmi za nami, ki smo z motikami odgrebali sadike, me je zopet nenadoma obšlo, da bi skočil k njej, se izkazal na kakršenkoli način silno ljubeznivega in ustrežnega, jo pobožal po licu in ji povedal vse tiste lepe besede, ki sem jih moral ponoči dušiti v blazinici. Spustil sem motiko v razor in stopil k njej. Stal sem pred njo in nisem vedel, kaj bi rekel. Sredi tega jasnega, glasnega dne — sem začutil — bi vse tiste besede za fanta, ki vsak večer vasuje med ciganskimi šatori, bile veliko, veliko premehke.

„Kaj poveš?“ se je bridkostno nasmehnila.

„Hotel sem . . . kajne, da ne umrješ?“ sem se zmedel in gledal v stran.

„Ti si poslušal ponoči,“ me je privila k sebi.

A. Damičev:

Resnica.

(Iz pesmarice teozofa.)

Oblaki temni, neprodirni,
svetlikanje le, mir strašan;
vkovan na križ umiram slutenj,
rešitve pričakujem dan.

Kar zažari obnebje celo,
oblake blisk je bel prodril . . .
Tedaj pa tudi jaz na križu
kot zemsko bitje sem umrl.

Zadel z neba je blisk me v prsi,
razsvetlil z ognjem je srce . . .

Jaz grem na zemljo, da z resnico
pomorem dvigati gore!

Kaj se to pravi?